УДК 94 (477), 94 (477)
ББК
Р 81
№ держреєстрації 0120U102058

Міністерство освіти і науки України
Науково-дослідний інститут
українознавства
(НДІУ)
01135, м. Київ, вул. Ісаакяна, 18;
тел. 236-01-28, факс 236-95-89; E-mail:ndiukr@gmail.com

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. директора Науково-дослідного
інституту українознавства

_____
проф. В.Г. Чернець

«20» січня 2023 р.

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

«ГУМАНІТАРНІ ПРІОРИТЕТИ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНІ ВИМІРИ»

заключний за 2020-2022 рр.

Науковий керівник НДР
доктор філософських наук, проф.
завідувач відділу
військово-патріотичного виховання **В.С.Крисаченко**

2023 р.

Результати роботи розглянуті Вченою радою НДІУ,
Протокол № 1 від 19 січня 2023 р.

СПИСОК АВТОРІВ

Завідувач відділу військово-патріотичного виховання НДІУ	10.01.2023 р.	**В.С. Крисаченко** с. 14-17; с.36-39
Науковий співробітник відділу української філології НДІУ	10.01.2023 р.	**Г.О. Богданович** с.3-8; с. 17-35

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПЕРЕЛІК ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові видання:

1. Крисаченко В.С. Українське християнство: утвердження ідентичності. Концептуальні нариси / МОН України; НДІУ; Крисаченко В.С. (кер-к проєкту, наук. ред), Фігурний Ю.С., Чирков О.А.. – К.: НДІУ, 2022. - 404 с.
2. Підсумкова колективна монографія: Консолідація українського суспільства: гуманітарні пріоритети» (відп. ред. В.С. Крисаченко). К.: НДІУ, 2022. – 334 с. (рекомендовано до друку рішенням Вченої ради НІСД N 5 від 6 грудня 2022 р.).

Розділи в колективній монографії:

1. Крисаченко В.С. Вчення про ноосферу: евристика франко-української симфонії (П.Тейяр де Шардепн і В.І.Вернадський). Латентні західноєврпейські дискурси в українській філософії та соціології доби УРСР / За заг. ред. К. Настоящої. Київ: НДІУ, 2022. С. 121-173 (3,5 д.а.).
2. Turpak N. Problems of ukrainian philosophy of ethnoculture in the works of Serhiy Krymskyi / Yu. Figurnyi (Ed.) Ethnocultural processes in Ukraine in the late 20th – early 21st centuries. Saarbrucken (Germany): LAP Lambert Academic Publishing. 2022. S. 177-195.

Наукові статті:

1. Крисаченко В.С. Національні цінності України: сутність, розмаїття, консолідаційний потенціал. Українознавство. 2022. № 1(82). С. 28-50 (1,9 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/253205

2. Крисаченко В.С. Російська стратегія геноциду української нації: московські злочинні «хвилі» голодоморів. Українознавство. 2022. № 2 (83). С. 96-119. (1,9 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/261054

3. Крисаченко В.С. Територіальна доктрина російської православної церкви: стратегія експансіонізму. Політологічний вісник: збірник наукових праць / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К.: ТОВ «Вадекс», 2022. Вип.88. С. С. 88-106 (1,2 д.а).

4. Крисаченко В.С. Національний характер України: генеза, сутність, випробування, державна суб'єктність. Українознавство. 2022. № 3 (84). С. 27-50 (1,8 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/263012

5. Крисаченко В.С. Кримські татари: автохтонність корінного народу України. Історичні витоки. Українознавство. 2022. № 4 (85). С. 19-48 (2,1 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/267401

6. Крисаченко В.С. Системність українознавства і консолідація нації: екзистенційний дискурс. Політологічний вісник: збірник наукових праць .

Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К.: ТОВ «В0 адекс», 2022. Вип.89.С. 12-28 (1,2 д.а).

7. Крисаченко В.С. Індекс демократії і консолідація суспільства: синергія взаємодії. Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті історичних подій XX-XXI століть: зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту МАУП. – Хмельницький: Вид-во МАУП, 2022. – Вип. 15. – С. 131-135 (0,3 д.а.).

8. Крисаченко В.С. Громадянське суспільство в Україні: стратегії та стратегеми функціонування і розвитку. Українознавство. 2021. № 1 (78). С. 121 – 140 (1,9 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/225455

9. Крисаченко В.С. Становище українських громад Євангельських християн-баптистів у тоталітарну добу: об'єктивний аналіз. Українознавство. 2021. № 1 (78). С. 233 – 235 (0,3 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/227780

10. Крисаченко В.С. Онтологія національних інтересів України: системні пріоритети. Українознавство. 2021. № 2 (79). С. 8 – 29 (1,9 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/234957

11. Крисаченко В.С. Лінії розмежування в українському суспільстві: Ґенеза, структура, подолання. Українознавство. 2021. № 3 (80). С. 8 – 28 (1,9 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/239445

12. Крисаченко В.С. Соціальний капітал українського суспільства: сутність, трансформація, консолідаційний потенціал. Українознавство. 2021. № 4 (81). С. 8 – 30 (1,9 д.а). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/244880

13. Крисаченко В.С. Місце Російської православної цекрви в структурі імперської влади: золотоординська парадигма. Політологічний вісник: збірник наукових праць / головний ред. В.Ф. Цвих; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К.: ТОВ «Вадекс», 2021. Вип. 86. (1,1д.а).

14. Krysachenko Valentyn. Humanitarion Strategies of the Consolidation of Ukrainian Society. The Dais of Science of the Faculty of Philosophy – 2021. April 21 – 22, 2021 / Ed. Board: A Konverskyi. Kyiv: Publishing center «Kyiv University», 2021. P. 422 – 425 (0,3 д.а.). http://dsphd2021.knu.ua/DN_2021.pdf

15. Крисаченко В. Геноцид корінних народів Російської держави: цілеспрямована політика фізичної та духовної елімінації. CRS: Центр дослідження Росії. http://www.r-studies.org/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=122703&lang=ukr (13.11.2021). (0,9 д.а.)

16. Крисаченко В.С. Консолідаційний потенціал громадянського суспільства в Україні: синергія самоорганізації. Політологічний вісник: збірник наукових праць / на пошанування головн. ред. В.Ф. Цвиха; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К.: ТОВ «Вадекс», 2021. Вип. 87 (1,1д.а).

17. Крисаченко В.С. Українська політична нація: витоки, історичні форми самоорганізації, сучасний стан. Збірник наукових праць на пошанування 90-річчя П.П. Кононенка, 2021. С. 114 – 124 (1,1 д.а).

18. Крисаченко В.С. Конституційні засади з'єднинення українського суспільства // Українознавство, 2020. № 1 (74). С. 39-64 (1,8 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/196011

19. Крисаченко В.С. Динаміка гуманітарних пріоритетів в політичному житті незалежної України: дилема намірів та дій // Українознавство, 2020 р., № 2 (75). С. 93-119 (2,0 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/206278

20. Крисаченко В.С. Динаміка гуманітарних пріоритетів в політичному житті незалежної України: дилема намірів та дій // Українознавство, 2020 р., № 2 (75). С. 93-119. Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/206278

21. Крисаченко В.С. Офіційний історичний наратив Росії як інструмент агресії: конструювання та об'єктивація // Українознавство, 2020 р., № 3 (76). С. 124-146 (1,6 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/210046

22. Крисаченко В.С. Гносеологія Київської філософської школи: формування та утвердження світоглядно-раціоналістичної парадигми наукового пізнання // Українознавство, 2020, № 4 (77) С. 124 – 143; (1,6 д.а.). .). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/217709

23. Крисаченко В.С. Політика геноциду російської держави: самоутвердження шляхом злочинів проти народів // [Електронний ресурс]: CRS Центр дослідження Росії /r-studies.org/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=112859&lang=ukr

24. Крисаченко В.С. Діяння архимандритів Києво-Печерської лаври в обороні єдності Української Церкви (кінець XVI – початок XVII ст.) // До 400-річчя з часу відновлення православної ієрархії Київської митрополії Єрусалимським патріархом Феофаном: зб. наук. пр. К., 2020. (0,9 д.а.);

25. Крисаченко В.С. Російська стратегія «консолідації» корінних народів імперії: фізична та духовна елімінація ідентичності етносів // Політологічний вісник, 2020. Вип. 84. (1,1 д.а.).

26. Крисаченко В.С. Російська політика геноциду шляхом депортації народів: системність та перманентність репресій // Політологічний вісник, 2020. Вип. 85. (1,1 д.а.).

27. Лєбєдєва Ю. Значення духовних цінностей у житті українського суспільства // Політологічний вісник: збірник наукових праць. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К.: ТОВ «Вадекс», 2022. Вип.88. С. 76 - 87.

28. Лєбєдєва Ю. Українська політична нація: витоки, історичні форми самоорганізації, сучасний стан // Сіверщина в історії України. – 2022. – С. 146 – 151.

29. Лєбєдєва Ю.О. Правові засоби, досвід, перспективи та механізми демократизації України // Сіверщина в історії України. 2021. С. 348 – 353. (1 д.а.)

30. Лєбєдєва Ю.О. Актуальність дослідження національно-державних процесів в сучасній геополітичній ситуації. Збірник наукових праць на пошанування 90-річчя П.П. Кононенка, 2021. С. 111 –114 (0,6 д.а)

31. Лєбєдєва Ю. О. Геополітика як фактор консолідації українців в на початку другої світової та російсько-української воєн. Сіверщина в історії

України. Наукове видання. Глухів – Київ: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. 2020. №13. С. 328 – 333.

32. Лєбєдєва Ю. О. Проблема національних меншин та мовне питання в період української революції та сучасної незалежної України» // Емінак: науковий щоквартальник, 2020. №3. С.176 – 188. (1,16 д.а)

33. Лєбєдєва Ю. О. Особливості формування правової культури в українському суспільстві» // Політологічний вісник. 2020. Вип. 84. (1,24 д.а).

34. Турпак Н.В. У пошуках засад консолідаційного поступу України в реалізації цілей сталого розвитку (роздуми над книгою «Стратегия бытия человечества: от апокалиптики к ноосферному веку / П.О. Водопьянов, В.С. Крисаченко. – Минск, 2018. 306 с.) «Українознавство» № 2 (79), 2021. С. 164 – 175. (1,0 д.а.) Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2021_2_13

35. Турпак Н.В. Особливості розробки проблеми української ментальності філософами Київської школи (соціально-ціннісні аспекти) // Українознавство, 2020. № 3 (76). С. 147-159 (1,1 д.а). Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukr_2020_3_12.pdf

36. Бондаренко А.О. Військово-політичні загрози у зв'язку з ймовірною військовою ескалацією в Центральноєвропейському регіоні. // «Українознавство» № 1 (78) 2021 р. С.141 – 151(1 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/228892

37. Фігурний Ю., Бондаренко А. Круглий стіл «Чотириста років Хотинській битві: історичне та геополітичне значення. Українознавство. 2021. № 4 (81). С. 237 – 238 (0,2 д.а.).

38. Бондаренко А.О. Взаємовпливи між норманськими та слов'янськими військовими традиціями. // Українознавство, 2020. № 2 (75). С. 146-157 (1,1 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/204718

39. Бондаренко А.О. Бойові дії в зоні АТО у вересні – грудні 2014 р. // Українознавство, 2020. № 3 (76). С. 115-123 (1,2 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/213049

40. Висовень О., Фігурний Ю. Ставлення російських агресорів та їх проксі до віруючих різних конфесій в Україні (2014-022).Українознавство.2022.№3 (84). С. 51-67. (1,0 д.а.). Режим доступу: http://journal.ndiu.org.ua/article/view/264990

Публікації в матеріалах конференцій

1. Крисаченко В.С. Консолідація українського суспільства: динаміка пріоритетів. Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри. Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 27-28 жовтня 2022 р.). – Івано-Франківськ, 2022. – С. 219-238 (0,9 д.а).

2. Крисаченко В.С. Консолідаційний потенціал національних цінностей України/ Україна в контексті соціогуманітарних викликів сучасності: історичний досвід та перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю). 17 травня 2022 року. Переяслав, 2022. С. 91-93.(0,3 д.а).

3. Крисаченко В.С. Злочини тоталітаризму проти людства: голокост і голодомор: невідворотність покарання. Проблеми розвитку (меморіалізації) Бабиного Яру: історичний, меморіальний та пам'яттєвий контекст: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (очно, заочно, дистанційно). (Переяслав, 18 травня 2022 р.). Переяслав: Університет Григорія Сковороди в Переяславі, 2022. С. 56-58 (0,3 д.а.).

4. Крисаченко В.С. Конституційні засади української державності: креативний досвід / Правові засади організації та здійснення публічної влади : збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 червня 2022 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 208-211 (0,3 д.а.).

5. Крисаченко В.С. Громадянське суспільство і влада: критеризація взаємодії у забезпеченні прав людини. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення: збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 74-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 9 грудня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 100-101. (0,2 д.а.).

6. Крисаченко В.С. Суспільство консолідованої демократії. Філософія науки, техніки і архітектури в гуманістичному вимірі. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12 – 13 листопада 2021 року). Частина 1. /відп. за випуск І.В. Чорноморденко. Київ: КНУБА, 2021. С. 87 – 91 (0,3 д.а.).

7. Водопьянов П.А., Крисаченко В.С. Эволюционная интерпретация пандемических болезней. Людина як цілісність: соціально-гуманітарний та природничо-науковий політолог: Збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції (20 травня 2021 р., м. Одеса) / Одеський національний медичний університет та ін. Ред кол. В.Б. Ханжі (відп. ред.).Одеса, 2021. С. 47 – 58 (0,6 д.а.) (у співавторстві).

8. Крисаченко В.С. Суспільство консолідованої демократії. Філософія науки, техніки і архітектури в гуманістичному вимірі. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12 – 13 листопада 2021 року). Частина 1. / відп. за випуск І.В. Чорноморденко. Київ: КНУБА, 2021. С. 87 –91 (0,3 д.а.).

9. Крисаченко В.С. До механізму захисної самоорганізації українського народу: відсіч російській агресії. Українське військо: основні етапи боротьби за державну незалежність України. Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 26 листопада 2021 р. К.: НУОУ, 2021. С. 286 – 287. (0,2 д.а.) (URL: zbirnyk-ukr-viysko-2021.pdf).

10. Лєбєдєва Ю. Історичні форми самоорганізації української політичної нації // Україна в контексті соціогуманітарних викликів сучасності: історичний досвід та перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю). 17 травня 2022 року. Переяслав, 2022. 160 с. С.105-108.

11. Лєбєдєва Ю. Демократизація України: правові засади та громадські ініціативи // V Міжнародна науково-практична конференція «Правові засади організації та здійснення публічної влади», присвячена світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова 17 червня 2022 року, Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 230 - 232.

12. Лєбєдєва Ю. О. Витоки та історичні форми української політичної нації // The 16th International scientific and practical conference "Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects" (September 11-13, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. P. 193 – 198. http://nz-hlukhiv.com.ua/wp-content/uploads/sivershuna/sivershuna_2021.pdf

13. Lebedeva U. Hybrid war of Russia against Ukraine // International Conference «The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2021» (Aprill 21 – 22, Kyiv – Zielona Góra – Wroclaw). P. 422 – 425. (0,45 д.а) http://dsphd2021.knu.ua/DN_2021.pdf

14. Турпак Н. В. Значення ідеалу «суспільства знань» для розвитку інформаційного простору в сучасній Україні / Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали ІІІ Міжнародної наукової конференції. 26 – 27 березня 2021 р., м. Дніпро. Частина І. / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. 358 с. С. 264 – 267. (0,3 д.а.).

15. Фігурний Ю., Висовень О Нищення релігійних громад України як важливий елемент геноцидної політики рашистів щодо українців в умовах сучасної російсько-української війни. Подано до друку: Зб. мат. VI Міжн. н.конф. 24-25.11. 2022 р. м. Київ. (0,5 у.д.а.)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 39с.

Об’єкт дослідження – гуманітарний простір українського суспільства в його історичній, актуальній та прогностичній данностях.

Предмет дослідження – гуманітарні пріоритети консолідації українського суспільства в їхніх соціально-ціннісних вимірах.

Головна мета роботи – проаналізувати і виявити консолідуючу функцію гуманітарних пріоритетів у розвитку українського суспільства. Відштовхуючись від набутків вітчизняної та зарубіжної науки, узагальнюючи емпіричний та концептуальний матеріал сьогодення, передбачається сформулювати прогностичні моделі налагодження в суспільства взаєморозуміння та вироблення стратегії спільних дій по захисту національних інтересів. На основі комплексного аналізу наукових та інформаційних матеріалів виявити та охарактеризувати повноту та смисложиттєве значення провідних гуманітарних орієнтирів в житті українського суспільства, з’ясувати їх консолідуючу функцію, простежити взаємозв’язок духовних цінностей з матеріальними інтересами громадян. При цьому акцентація уваги на соціально-ціннісних аспектах світоглядних переконань і вподобань дозволить вишукувати ефективні політико-правові засоби та механізми оптимізації демократичного поступу України.

Методи дослідження.

В дослідженні використовуються класичні методи наукового пізнання, такі як об’єктивності, істинності, доказовості, несуперечливості тощо, а також робиться опертя на аксіологічний та компаративістський підходи. Ціннісне світобачення дозволяє аналізувати об’єкти і процеси крізь призму людського світобачення, смислів його життя, реальної практики його здійснення. Компаративістський підхід дає змогу перейти від одиничного до особливого і, далі, до загального, виявляючи при цьому спільне і відмінне між ними, що, в свою чергу, дозоляє вести креативний пошук налагодження між суб’єктами взаємодії системних функціональних зв’язків. Загальнокультурна проекція української гуманітаристики здійснюватиметься крізь призму цивілізаційного підходу, який дозволяє зрозуміти універсальність та особність засадничих принципів суспільного життя українців.

Серед методологічного інструментарію особливого значення надається загальнонауковим методам історичної реконструкції, системно-структурному та порівняльно-типологічному: перший дає змогу виявити евристичний та креативний досвід досягнення злагоди і суспільної єдності в минулому, другий уможливлює пошук та виявлення точок збурення (біфуркації) та зон (полів) нерівноваги, що призводять до порушення стійкості системи, з подальшою розробкою механізмів та стратегем їх подолання, евристичний потенціал третього дозволяє виявити позитивний досвід суспільної консолідації в інших країнах світу та спроектувати його на вітчизняні реалії.

Новизна. Виклики, що нині постали перед українським суспільством, вимагають активної протидії існуючим загрозам, що передбачає насамперед

всебічний аналіз реалій та вироблення найбільш ефективних рішень. Особливого значення набувають проблеми консолідації українського суспільства, подолання внутрішніх розбіжностей та колізій у розбудові сучасної політичної нації та громадянського суспільства. В дослідженні використовуються класичні методи наукового пізнання, такі як об'єктивності, істинності, доказовості, несуперечливості тощо, а також робиться опертя на аксіологічний та компаративістський підходи. Ціннісне світобачення дозволяє аналізувати об'єкти і процеси крізь призму людського світобачення, смислів його життя, реальної практики його здійснення. Компаративістський підхід дає змогу перейти від одиничного до особливого і, далі, до загального, виявляючи при цьому спільне і відмінне між ними, що, в свою чергу, дозоляє вести креативний пошук налагодження між суб'єктами взаємодії системних функціональних зв'язків. Загальнокультурна проекція української гуманітаристики здійснюватиметься крізь призму цивілізаційного підходу, який дозволяє зрозуміти універсальність та особність засадничих принципів суспільного життя українців. Для ефективного розв'язання поставлених проблем необхідне залучення методологічного, історичного, політологічного, соціологічного та філософського матеріалу, що забезпечить комплексний підхід до аналізу гуманітарних пріоритетів розвитку України. Зазначене коло проблем є базовим, адже стосується всіх сфер життя українського суспільства.

Ступінь впровадження. Протягом 2020-2022 рр. результати НДР висвітлено у 2 монографіях, 43 наукових статтях, 35 доповідях на 28 наукових заходах.

Рекомендації щодо використання результатів роботи. Результати можуть бути використані при розробленні державної політики та цільових програм у гуманітарній сфері; у системі освіти та виховання при розробленні планів та навчальних програм спеціалістів та магістрів з історії України, читанні лекцій; у процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та управлінських кадрів; при розробленні тематичних планів, тематики рефератів, науково-дослідних робіт та дисертаційних досліджень тощо.

Дослідження значення і ролі гуманітарних пріоритетів в консолідації українського суспільства в соціально-ціннісних вимірах здатне сприяти подальшому науковому пошуку в даному напрямку, використовуватись як теоретична і методологічна складова при розробці державних програм суспільного розвитку, законодавчих актів, культурологічних проектів, коригування відповідним чином навчальних програм в закладах середньої та вищої освіти. На світоглядному рівні, належним чином репрезентовані засобами масової інформації, здобуті висновки сприятимуть формування цінностей і переконань взаємної поваги і розуміння, уміння знаходити консенсус в складних ситуаціях. Поза сумнівом, гіркий досвід українського суспільства, яким чином в умовах війни необхідно прагнути єдності та взаємної підтримки, не може залишити байдужими громадян інших країн, особливо тих, в яких спостерігаються схожі події.

Галузь застосування. Освіта, наука, політика, державотворення.

Ключові слова і поняття: Україна, гуманітарні пріоритети, консолідація, державотворення, національні проблеми, українське суспільство.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів…….....13

Вступ……..…… 14

Суть звіту з НДР «Гуманітарні пріоритети консолідації українського суспільства: соціально-ціннісні виміри» ……...…… 15

Висновки…….36

Рекомендації……...39

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

МОНУ – Міністерство освіти і науки України

НДІУ – Науково-дослідний інститут українознавства

НДР – науково-дослідна робота

ін. – інші

м. – місто

р. – рік

рр. – роки

ст. – століття

ВСТУП

Існування в Україні певних спільних духовних цінностей і засвідчує потребу подальшого посилення їхнього конструктивного та евристичного значення. Суспільну консолідацію утруднюють численні проблемні ситуації сьогодення, зокрема: повномасштабна військова агресія РФ і пов'язані з цим людські, територіальні та матеріальні втрати; масова міграція населення України, економічна криза; падіння матеріального добробуту населення; посилення соціального протистояння і різка диференціація доходів; внутрішньополітичне протистояння та корупційна складова; суттєві регіональні розбіжності та деструктивні зовнішні впливи. Відповідні процеси потребують об'єктивної аксіологічної оцінки та аналізу. Акцентація уваги на соціально-ціннісних аспектах світоглядних переконань і вподобань дозволить вишукувати ефективні політико-правові засоби та механізми оптимізації демократичного поступу України. Виклики, що нині постали перед українським суспільством, вимагають активної протидії існуючим загрозам, що передбачає насамперед всебічний аналіз реалій та вироблення найбільш ефективних рішень. Особливого значення набувають проблеми консолідації українського суспільства, подолання внутрішніх розбіжностей та колізій у розбудові сучасної політичної нації та громадянського суспільства.

Трансформації, які переживає сучасне українське суспільство після революції Гідності, анексії Криму, під час повномасштабних воєнних дій на території України, міграційними процесами, перманентними складнощами в економічній та політичній сфері та спричинених усіма цими факторами проблем, потребують не лише їх невідкладного розв'язання, а й належного, глибинного і всебічного аналізу й прояснення, що уможливить пошук найбільш ефективних рішень. Особливого значення набувають проблеми консолідації українського суспільства, подолання внутрішніх розбіжностей та колізій у розбудові сучасної політичної нації та громадянського суспільства.

Розв'язання поставлених проблем можливе за умови залучення методологічного, історичного, політологічного, соціологічного та філософського матеріалу, що забезпечить комплексний підхід до аналізу гуманітарних пріоритетів розвитку України. Зазначене коло проблем є базовим, адже стосується всіх сфер життя українського суспільства.

СУТЬ ЗВІТУ «ГУМАНІТАРНІ ПРІОРИТЕТИ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНІ ВИМІРИ»

Геополітичні виклики та загрози, які зачіпають практично всі сфери життєдіяльності українського суспільства, держави та окремих громадян в гуманітарній сфері, набувають особливого значення. Адже небезпека втрати національного суверенітету, захист прав і свобод громадян, збереження національної ідентичності разом із європейським вибором українців, потреба гармонізувати вітчизняну освіту з європейськими стандартами, загострення міграційних, екологічних проблем, що прямо впливають на життя й здоров'я громадян, потужна роль ЗМІ як каналів впливу на соціальну поведінку – всі ці актуальні проблеми сучасного життя України й українців невідкладно потребують ґрунтовного і всебічного аналізу і конкретних шляхів їх розв'язання.

Гіпотеза проекту:

Основними підходами, ідеями, гіпотезами даного проекту є:

У пропонованому науковому проекті вихідною є гіпотеза про те, що в українському суспільстві наявні глибинні механізми, які дозволяють ефективно реагувати на зовнішні негативні впливи і допомагають їх нейтралізувати або ж нівелювати. Позиція України як європейської держави і поведінка українців як свідомих громадян своєї держави дають підстави вважати, що в культурі й ментальності нації існує унікальний внутрішній потенціал, який уможливлює самоорганізацію українців як при зовнішніх, так і внутрішніх гуманітарних загрозах і викликах.

Найважливішими правилами (підходами, принципами) проведення наукових досліджень з даної НДР є залучення методологічного, історичного, політологічного, соціологічного та філософського матеріалу , що забезпечить комплексний підхід до аналізу гуманітарних пріоритетів розвитку України. Такий комплекс проблем є фундаментальним, позаяк він безпосередньо торкається життя соціуму в його екзистенційних, спільнотних, політичних і культурних вимірах.

Комплексне використання даних принципів дасть можливість досягти мети і виконати всі поставлені завдання.

Об'єкт дослідження – гуманітарний простір України в його історичній, актуальній та прогностичній данностях.

Предмет дослідження – гуманітарні пріоритети консолідації українського суспільства в їхніх соціально-ціннісних вимірах.

Завдання, на вирішення яких спрямовано проєкт:

– проаналізувати соціальні передумови, що стали підґрунтям для виникнення низки визначальних гуманітарних викликів; розробити теоретичні засади виявлення і типологізації гуманітарних викликів та загроз сучасності;

– вивчити українську неперервність в Криму протягом тисячоліть, її сучасну

присутність та подальшу долю;

– проаналізувати соціальні трансформації в Україні, пов’язані з вимушеною внутрішньою міграцією населення внаслідок російської агресії;

– оцінити світоглядні підстави реалізації в Україні політики мультикультуралізму;

– дослідити потенціал консолідації світового українства задля реалізації європейського вибору України;

– дослідити етнокультурні трансформації українського соціуму в умовах агресії Росії проти України;

– проаналізувати інформаційно-ідеологічні складові, які задіяні в тиску на суспільну та індивідуальну свідомість;

– виявити концептуальні підстави взаємоузгодження гуманітарної складової вітчизняної системи освіти із європейськими нормами і стандартами;

– дослідити закономірності в українській ноосферній думці, здійснити їх екзистенціальний та компаративістський аналіз у співвідношенні з європейськими традиціями та цінностями;

– вивчити досвід світових держав-лідерів та сусідніх країн для використання при розв’язанні або уникненні гуманітарних проблем;

– розробити законодавчі ініціативи до ВР України в сфері етнополітики.

Реалізація завдань роботи: Упродовж 2020-2022 р. реалізовано три етапи НДР. На першому (початковому) етапі здійснено: а) дослідження сучасного стану глобальної гуманістики; б) визначення теоретико-методологічних засад української гуманітарної політики; в) дослідження гуманітарних трансформацій українського соціуму в сучасних умовах.

В результаті другого (проміжного) етапу НДР у 2021 році було: а) проаналізовано особливості розвитку громадянського суспільства в Україні та його взаємодії з державними інституціями; б) досліджено онтологію національних інтересів України та стратегій їх забезпечення; в) звернено увагу на креативну відмінність стратегій та стратегем державної політики; г) розкрито сутність традиційних «ліній розмежування», виявлено значення соціального капіталу для суспільного прогресу.

Змістом третього (заключного) етапу НДР були: а) верифікація і практична апробація сформульованих концептів та узагальнень; б) теоретичне моделювання можливих сценаріїв перебігу суспільних трансформацій та можливих тенденцій їх розвитку; в) аналіз внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих чинників; г) виявлення креативних підходів до їх подолання.

До **найважливіших результатів** відноситься

- виділення типів глобальних небезпек, загроз, ризиків і викликів в гуманітарній сфері України;
- аналіз концепцій стійкого розвитку України як демократичної європейської держави;

- концептуалізація дослідження значення гуманітарних пріоритетів для консолідації українського суспільства в контексті соціально-ціннісних вимірів буття, в якому систематично пов'язана методологія соціальних наук з парадигмами та методами українознавчої науки;
- обґрунтування висновку щодо наявності регулятивних та креативних функцій громадянського суспільства, накладання на національні інтереси України низки деструктивних чинників, котрі мусять бути подолані колективними зусиллями соціуму та державних інституцій;
- дослідження процесуальної динаміки утвердження тих чи інших гуманітарних пріоритетів в політичному житті українського суспільства;
- виявлення деструктивних впливів зовнішніх детермінант, зокрема країни-агресора, у створенні загроз національній безпеці України шляхом багатовекторної інвазії біфуркаційних паттернів в об'єкт загарбницьких інтересів;
- обгрунтування висновку, що ціннісний домен української нації знаходиться в єдності із і загальноєвропейськими цінностями, з притаманними їм гуманістичними та демократичними домінантами. Позитивні зміни в ціннісних трендах пов'язані, особливо серед представників середнього і молодшого поколінь із усвідомлення значення загальнодержавних цінностей (суверенітету, територіальної цілісності, безпеки), взаємнісних відносин (толерантності, солідаризму, відповідальності, справедливості), культурних ідентифікаторів нації (мови, культури, релігії та ін.), із зростанням рейтингів самореалізації особистості, поширення креативної індивідуалізації та пріоритетності цінностей саморозвитку тощо. У своїй сукупності, модернова стратегія самореалізації в українському суспільстві дозволяє інституалізувати принципи розширення індивідуальної свободи і рівних можливостей, а також досягнення універсальної раціональності і ефективності;
- розглянуто християнізацію людності українських теренів, давню й сучасну політику східних сусідів духовного підпорядкування Руси-України примусом та обдуренням, позбавлення українського народу міжнародної суб'єктності на релігійному полі;
- виявлено архетипи національного характеру України, відстежено автохтонність кримських татар як корінного народу України. Показано, що українська нація ніколи не схиляла голову перед ворожою наругою і завжди чинила гідний опір злочинним намірам агресора.

Науковий результат:

<u>Крисаченко В.С.</u>

1. Обґрунтовано статус кримських татар як корінного автохтонного народу України. Осмислено феномен історичної неперервності етногенезу кримських татар на території Північного Причорномор'я та Кримського півострова. Аргументовано антропологічну та популяційно-генетичну

неперервність буття автохтонного населення на цій території. Обґрунтовано безпосередню генетичну та культурну спорідненість послідовного ряду базових етносів півострова (таври, скіфи, роксолани, половці, кримські татари). Засвідчено здатність кримськотатарського етносу до високого рівня самоорганізації, включно з утворенням незалежної держави. Протягом XIII-XV ст. відбувався процес політичного становлення та самовизначення кримськотатарської держави.

2. Досліджено геноцид української нації в СССР шляхом штучних голодоморів 1921-1923, 1932-1933 і 1946-1947 роках як цілеспрямованої політики тоталітарної держави. На кожному з цих етапів (геноцидних «хвиль) українці зазнавали непоправних людських, політичних, культурних, інтелектуальних, економічних, матеріальних та інших втрат. Голодомори як злочини геноциду визнані Верховною Радою України, парламентами провідних держав світу, низкою поважних міжнародних організацій та інституцій.

3. Проаналізовано ставлення російських агресорів та їхніх проксі до релігійних громад України у 2014–2022 рр. Виявлено, що головна причина ненависті з боку російсько-терористичних угрупувань на тимчасово окупованих територіях впродовж першої фази гібридної війни (20.02.2014.р – 23.02.2022 р.) щодо релігійних громад не афільованих з РПЦ полягала у тому, що окупанти визнавали лише одну релігійну організацію легітимною, а саме РПЦ та її невід'ємну частину – УПЦ МП, всі інші релігійні конфесії є незаконними й мали бути ліквідованими. Тому окупанти та їх проксі скоїли багато злочинів проти людяності на тимчасово окупованих ними територіях.

4. Досліджено феномен національного характеру України як окремішньої геополітичної реальності, соціокультурної цілісності та незалежної держави, котра постає суб'єктом дії та відносин в різноманітних рівнях і вимірах – політичному, культурному, релігійному, соціальному, економічному та ін.

5. Досліджено лінії розмежування в українському суспільстві, котрі впливають на його здатність до самоорганізації та розвитку. Методологічною моделлю пошуку виступає модель Ліпсета-Роккана, котра успішно апробована при аналізі політичних змін в європейських країнах.

6. Проаналізовано функціонування та розвиток громадянського суспільства в Україні. В часи бездержавності саме здатність українського народу до самоорганізації та спротиву стала гарантом збереження його ідентичності та втілення в життя визвольних стратегій.

7. Розглянуто феномен соціального капіталу українського суспільства як сукупності креативних ресурсів соціуму, взаємини в якому будуються на основі морально-етичних регулятивних принципів. Здійснено аналіз виникнення та функціонування національного соціального капіталу, визначено чинники його підтримки та використання, значення для консолідації громадянських зусиль по захисту національних інтересів України.

8. Розглянуто геополітичну доктрину РПЦ, пов'язаної зокрема з її участі в політичному переділі світу. Ідеологічною підставою для втручання у внутрішні справи незалежних держав є концепція канонічної території.

9. Проведено аналіз змісту національних інтересів України як системи забезпечення життєвих потреб громадянина, суспільства і держави. Онтологічні виміри дозволяють окреслити співіснування певної множини реальностей, включаючи і метафізичні, котрі істотно впливають на можливість успішної реалізації стратегії цивілізаційного поступу України. Деструктивний вплив мають безпосередня агресія РФ проти України, а також артефакти тоталітарної системи всередині країни, розмиваючи смисли, цінності та стратегічні вектори реалізації національних інтересів України. Обґрунтовано несумісність та альтернативність національних інтересів Росії та України. Наголошено, що реальний суверенітет, безпека держави, суспільна злагода та високий рівень життя громадян своєю онтологічною підставою мають внутрішні детермінанти, зокрема національне самовизначення та діяльнісне самоутвердження українського народу. В даному випадку принципового значення набуває остаточне подолання духовно-практичних та політико-правових наслідків примусового знаходження України в системі євразійської реальності.

10. Досліджено динаміку гуманітарних пріоритетів в політичному житті українського суспільства. Показано, що гуманітарні пріоритети державної політики повинні визначатися національними інтересами всього суспільства, забезпеченням прав і свобод громадян.

11. Проаналізовано одну із форм політики геноциду, а саме – злочину депортацію, котру практикувала російська держава протягом всього часу свого існування.

12. Виділено конституційні засади української державності. Концентром розгляду постає сам характер державного устрою України. Простежено конституції Козацької держави Пилипа Орлика, Української Народної Республіки, Української Радянської Соціалістичної Республіки, сучасної незалежної України.

13. Досліджено феномен офіційного російського історичного наративу як смислова схема, котра істотно визначає характер і спрямованість внутрішньої і зовнішньої політики держави. Використано методи актуалізму та історичної реконструкції, синергетичне поєднання можливостей яких уможливлює комплексне бачення мети і смислу конструювання відповідного наративу.

14. Проаналізовано витоки, сутність, наукове та культурне значення феномену Київської філософської школи.

15. Проаналізовано політику Росії щодо уярмлених нею народів. Виявлено цілеспрямовану стратегічну орієнтацію загарбника у напрямку фізичної та духовної елімінації ідентичності корінних народів. При дослідженні застосовувались методи історичної реконструкції, політичного та демографічного аналізу, а також принципи міжнародного права. Це дозволило отримати достовірні результати, теоретично, фактологічно та статистично обґрунтовані, логічно виважені. Звернення до міжнародної практики уможливило виявити ігнорування органами влади РФ усталених норм і правил щодо гарантування прав і свобод корінних народів.

16. Висвітлено діяльність очільників Києво-Печерської лаври наприкінці XVI – на початку XVII ст. по зміцненню Української Православної Церкви,

обороні від зазіхань щодо її канонічного статусу, внеску у розвиток національної духовності. Подвижницькі діяння Мелетія Хребтовича (1573 – 1593), Никифора Тура (1593 – 1599) та Єлисея Плетенецького (1599 – 1624) відіграли видатну роль у відродженні статусу Лаври як головного центру духовного життя України, осередку мудрості та натхнення, опертя для всього православного люду супроти численних зазіхань на її самодостатність та історичне призначення. Особлива увага звернена на активну позицію очільників та насельників Лаври по збереженню своєї православної автентичності, їхнім зусиллям по впорядкуванню та вдосконаленню внутрішнього устрою життя монастиря та здійснення церковних таїнств, налагодженню видавничої справи, сприянню у розвитку літератури, мистецтва, освіти та науки в Україні. Таким чином, створювалося належне організаційне, ідейне та канонічне підґрунтя для відновлення повноцінної церковної ієрархії Київської митрополії.

<u>Лєбєдєва Ю.О.</u>

1. Досліджено, що на сучасному етапі націєтворення державні інституції та громадянське суспільство зосереджують зусилля на формуванні інтересу й поваги до національної історії, «примиренні» суперечливих точок зору на знакові події української та світової історії, відродженні та збереженні національних святинь, забезпеченні широкої участі громадськості, особливо молодого покоління, в публічних акціях, присвячених вшануванню історичних подій та видатних постатей народу, підтримці української історіографії, протидії ворожій пропаганді, яка фальсифікує вітчизняну історію, та взаємодії українців з іншими національними культурами.
2. Констатується, що правова культура стає показником цінностей особистості та держави. Доведено, що держава має систему заохочень щодо діяльності, пов’язаної зі збереженням суверенітету України. Існує механізм міжнародних зобов’язань впровадження демократичних інститутів у країні, який зумовлює усунення прорахунків будівництва громадянського суспільства. Досвід розвитку демократії в Україні відсутній, незважаючи на існування ідей рівності в середовищі української еліти на початку ХХ ст. Наша держава здійснює пошук моделі розвитку громадянського суспільства в Західній Європі.
3. Відзначено довготривалість формування духовних цінностей українців та їх особливості, орієнтацію української культури на західні цінності. Визначено загрози розвитку суспільства в духовній сфері та проаналізовано вплив духовних цінностей на молодь, відновлення традиційної духовності українців, формування демократії, збереження державної безпеки та дотримання християнських пріоритетів, формування патріотизму, сприяння духовності консолідації суспільства в Україні.
4. Доведено, що гібридні війни 1917 – 1921 рр. та на сучасному етапі між Росією та Україною були змаганнями за контроль над свідомістю населення шляхом маніпулювання інформаційно-пропагандистськими гаслами. Диктатура пролетаріату та модифікаційна ідеологія руського міра мали на меті створити

умови для виправдання анексії Криму та війни на Донбасі, що створювали кон'юнктуру життя суспільства.

5. Проаналізовано особливості та рівень демократичного розвитку в Україні. Висвітлене бачення громадянського суспільства в нормативно-правових актах. Виокремлено відсутність досвіду побудови демократичної держави в незалежній Україні. Виявлено умови можливого поступу громадянського суспільства в країні. Висунуто тезу, що демократія забезпечується стабільним функціонуванням органів державної влади. Наголошено, що демократизацію забезпечує моніторинг політичних структур країни. Вказується, що становленню громадянського суспільства сприяє зміна еліт. Виокремлено підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування та судових структур як засіб підвищення рівня демократизації суспільства. Наголошено, що завданням громадянського соціуму в Україні є усунення проявів волюнтаризму та вільний розвиток політичних поглядів. Наголошено, що демократизації сприяє позиція церкви, що відіграє значну роль у процесах державотворення і національної самоідентифікації. Підкреслено, що успішність формування громадянського суспільства залежить від готовності громадян формувати політичну свідомість.

6. Розвинуто тезу щодо зумовленості проблеми національних меншин у період Української національної революції та незалежної України на сучасному етапі необхідністю збереження самоідентифікації як українців, так і інших національних меншин в умовах збереження державності. Вказано на залежність вирішення питання національних меншин в Українській Народній Республіці від позиції Тимчасового уряду та більшовиків. Визначені фактори, які впливають на усунення розбіжностей у національному питанні у незалежній Україні на сучасному етапі.

7. Досліджено питання формування правової культури як ціннісного виміру правових переконань. Встановлено фактори, що зумовлюють формування правової культури. Підібрано компоненти про структуру та чинники, що формують ставлення до права. Враховано детермінанти формування правової культури. Виділено наступні складові правової культури: право, правовідносини, правосвідомість, законність і правопорядок, правова поведінка, правова соціалізація, правове мислення, правова активність, правомірна поведінка, система правового виховання та правової освіти. Проаналізовано наслідки формування правової культури, якими можуть стати досягнутий рівень правової поведінки, правового виховання й освіченості, розвитку правової свідомості та можливості застосування правових знань, вмінь та навичок емпіричними методами. Констатовано, що правова культура стає показником цінностей особистості та держави.

8. Висвітлено геополітичне становище українських земель на початку Другої світової війни та російсько-українського військового конфлікту на сучасному етапі. Проаналізовано експансію радянських та німецьких військ на Другу Річ Посполиту в 1939 р. як спробу реалізації військово-політичних планів. Зазначено, що Організація Українських Націоналістів напередодні нацистської агресії щодо міжвоєнної Польщі стала провідною українською політичною

партією, яка використовувала радикальні методи, здійснюючи організацію збройних сил. Відображено позиції українських політичних націоналістичних організацій протягом Другої світової війни та їх вплив на консолідованість української еліти. Проаналізовано роль розколу Організації Українських Націоналістів на єдність української еліти. Вказано залежність між геополітичним становищем Галичини та Волині й питанням консолідації української еліти в 1939 р. Відзначено локальні успіхи окремих спроб відстоювати українську державність, які зумовили резонанс серед представників еліти. Проаналізовано процес інтеграції в європейський простір як чинник цілісності України як суверенної держави. Визначено причини війни між Російською Федерацією та Україною, роль російської пропаганди в конфронтації у ході «гібридної» війни. Висвітлено події Євромайдану як прояв єдності українського суспільства та прагнення здійснювати власну проєвропейську зовнішню політику з метою покращення соціальних стандартів. Здійснено дискурс у період російської агресії та відображено значення сепаратизму в південно-східних регіонах України в перешкоді єдності українського суспільства й загрозі суверенітету Української держави. Проаналізовано хід сепаратистських акцій у південно-східних регіонах України та в Закарпатті і вплив на загальний стан консолідації населення у країні. Проведено компаративний аналіз спроб консолідації українського суспільства в умовах відсутності державності в період Другої світової війни та необхідності збереження суверенітету незалежної України в 2014 р.

<u>Висовень</u> О.І.

1. Проаналізовано ставлення російських агресорів та їхніх проксі до релігійних громад України у 2014–2022 рр.
2. Виявлено, що головна причина ненависті з боку російсько-терористичних угрупувань на тимчасово окупованих територіях впродовж першої фази гібридної війни (20.02.2014.р – 23.02.2022 р.) щодо релігійних громад не афільованих з РПЦ полягала у тому, що окупанти визнавали лише одну релігійну організацію легітимною, а саме РПЦ та її невід'ємну частину – УПЦ МП, всі інші релігійні конфесії є незаконними й мали бути ліквідованими. Тому окупанти та їх проксі скоїли багато злочинів проти людяності на тимчасово окупованих ними територіях.
3. З'ясовано, також, що традиційно 22 січня о 18:00 год. кожного року у Києві проводився екуменічний молебень за Україну. Організатори вірили, що цей день завдяки спільній молитві стане ще й святом Духовного Єднання українців. Ці заходи сприяли міжконфесійному діалогу й розвою екуменічного руху в Україні. Молитва за мир і спокій стала важливою частиною духовного життя кожного віруючого України. Кожне молитовне зібрання релігійних громад, які представлені в усіх регіонах розпочинається з молитви за Україну та духовне єднання Християнських Церков. Проте ці позитивні тенденції були підважені з початком російсько – української гібридної війни.

4. З'ясовано, що у 2014 р. і на початку 2015 р. активні бойові дії відбувалися лише на Сході України (Донецька й Луганська області) то з 24.02.2022 р. війна стала реальністю для всіх громадян України. Представники ЗС РФ наголошували, що російські військовослужбовці будуть знищувати лише військову інфраструктуру, але під вогневий удар нападників попало все, від житлових будинків, підприємств, складів до релігійних об'єктів.

5. Доведено, що наявні дві тенденції, які характеризують ставлення російських агресорів та їхніх прислужників щодо віруючих різних конфесій на території України. Для першої тенденції характерно, що протягом восьми років гібридної війни (20.02.2014.р – 23.02.2022 р.) окупанти та їх проксі на тимчасово окупованих територіях Східної України та Криму згідно доктрини «русского мира» прихильно ставилися до УПЦ МП, оскільки небезпідставно вважали її своєю союзницею у завоюванні України. То для другої тенденції стало визначальним, що з початком повномасштабної агресії російських військ, провалу плану захоплення Києва за три доби, великих втрат, окупанти озвіріли, й виконуючи злочинні накази В. Путіна та його генералів, почали геноцид українців загалом, та знищення релігійних споруд, священнослужителів та вірян зокрема, незважаючи на їхню конфесійну приналежність.

<u>Турпак Н.В.</u>

1. Досліджено ціннісні феномени української ментальності і культури, національної ідеї, української філософії етнокультури, «суспільства знань», солідарності, українознавчого світогляду та інші, у контексті їх консолідаційного потенціалу.

2. Розкрито алгоритми утвердження духовних цінностей і ціннісних феноменів, у тому числі феномену інтегративного українознавства, в українському соціумі, а також, в системі освіти України.

3. Доведено, що цінності української ментальності та культури є світоглядною основою консолідації сучасного суспільства.

4. Виявлено україноментальні цінності в філософській спадщині Г.Сковороди та розкрито їх значення для сучасності.

5. Виявлено, що феномен ноосферності може бути осмислений як соціокультурна цінність. Розкрито, що для українського суспільства ноосферність може постати як соціокультурний ціннісний принцип забезпечення процесів консолідації та гармонізації в умовах викликів сучасності. Запропоновано в сучасних соціально-гуманітарних дослідженнях та в інноваційній освітній діяльності враховувати та поглиблювати уявлення про ноосферність у її соціокультурних, безпекових, етичних та інших вимірах, стверджувати нову якість ноосферності як цінності.

6. Виявлено, що розробка проблеми української ментальності філософами Київської школи І. Бичком, С. Кримським, М. Поповичем знаменувала собою новий важливий етап у її аналізі, а також мала особливості, які полягали в акцентуванні на соціально-ціннісних аспектах проблеми української ментальності. Зроблений висновок, що поглиблення досліджень у царині української ментальності дасть змогу виробити рекомендації щодо необхідності

враховувати цей культурно-духовний феномен в розробці гуманітарної політики в Україні.

7. Розкрито проблеми української філософії етнокультури в творчості С.Кримського. Зроблений висновок, що вияв евристичного потенціалу проблем української філософії етнокультури в творчості Сергія Кримського є основою для подальшої розробки філософсько-етнокультурної проблематики та її втілення в соціально-гуманітарному просторі України.

Бондаренко А. О.

1. Виявлені *закономірності*, які свідчать про те, що гібридна військово політична агресія Російської Федерації в 2014 р. значною мірою ґрунтувалась на колабораціоністських настроях та корумпованості вищих державних посадовців України. Доведено, що гіпотетичне продовження збройної експансії РФ проти України, а також можливе розгортання агресії проти Білорусі та країн Балтійського регіону, так само можливе тільки за сприяння агентів впливу, як то проросійські громадські організації, політичні партії.

2. Гібридна військово-політична агресія Російської Федерації в 2014 р. значною мірою ґрунтувалась на колабораціоністських настроях та корумпованості вищих державних посадовців України. Подібним чином, гіпотетичне продовження збройної експансії РФ проти України, а також можливе розгортання агресії проти Білорусі та країн Балтійського регіону, так само можливе тільки за сприяння агентів впливу, як то проросійські громадські організації, політичні партії, філії ПЦ Московського патріархату.

Основні тези наукових публікацій:

1. Національний характер визначається як успадкована та узвичаєна сукупність рис і норм поведінки та ціннісних орієнтацій цієї цілісності, котрі визначають форми і зміст реакцій/відповідей на вплив зовнішніх чинників. При цьому реконструкція національного характеру передбачає врахування емпіричних критеріїв та психологічних паттернів, властивостей та ознак з наступним виявленням його сутності. Важливими є також порівняльний та типологічний підходи, котрі уможливлюють виявити множини об'єктів, а також історичний підхід, що дає змогу ретроспективного бачення витоків і чинників явлення українського характеру в часі. Україна як суб'єкт здійснює певну діяльність, спрямовану на освоєння предметної і духовної дійсності, і є, водночас, носієм певних рис, котру уможливлюють таку діяльність. Постаючи суб'єктом, Україна сама є (і повинна залишитись) об'єктивною реальністю, тобто має онтологічний вимір, володіючи при цьому певними раціональними та духовно-практичними засобами, котрі дозволяють осягати світ і трансформувати його в бажаному для себе напрямку. Важливим при цьому для суб'єкта міжнародних відносин не обмежуватись лише споглядальною позицією, а активно вживатись у суще, номінуючи в ньому себе і власні інтереси та цінності,

створюючи необхідне умови для їх опредметнення. Семантична даність цього суб'єкта розкривається в змістовних висловлюваннях до словом «Україна» позначається адресата висловленої думки. Наприклад, У виразі «Україна має національний характер» Україна є суб'єктом відношення, «національний характер» - предикатом, котрих поєднує зв'язок взаємозалежності «має». Національний характер є результатом впливу чинників різноманітного ґатунку: природного, соціального, політичного, культурного, економічного та ін. Водночас, існують консолідаційні концентри ціннісного об'єднання всієї множини характерологічних рис українського народу. В понятійно-категоріальному вимірі можна вести мову про поведінкові «Господаря», «Воїна» і «Філософа». Господар постає уособленням осідлого способу життя, прив'язаності до рідної землі, оселі та родини. Чуття любові, відданості, працьовитості, винахідливості, дбайливості, охайності, гостинності, радості та щастя від зробленого – знакові риси з даного семантичного гнізда. Категорія воїн (синонімічне - козак) є alter ego категорії господаря, котрий змушений відстоювати і захищати власні матеріальні і духовні цінності. З цією метою господарі консолідуються в обороні свого особистого і спільного дому – України. Героїзм, патріотизм, відданість, мужність, аскетизм, колективна воля – головніші з ментальних рис такої базової особистості. Природні та життєдіяльнісні умови буття українців надають схиляють їх до саморефлексії, роздумів про сенс життя, роблять їх філософами за станом душі. Любомудри схильні до пошуку моральних засад існування, призначення людини та її долі, знаходячи істину в людському серці. Принциповим при цьому є те, що кожен щирий українець в своїй підсвідомості зберігає характерологічні риси всіх трьох онтологічних іпостасей, і здатен при потребі втілюватися в кожну з них. В цьому контексті надзвичайно важливим є відродження для всієї України здатності бути і Господарем, і Воїном, і Філософом, причому як у власній домівці, так і серед множини інших рівнозначних міжнародних суб'єктів. Старанно дбати про власну країну, наповнюючи її достатком і свободою, надійно захищати від зазіхань на незалежність та територіальну цілісність держави, і власним розумом думати про долю майбутніх поколінь - до таких кроків спонукує увесь історичний набуток і зміст нашого національного характеру. Україна як інтегральний носій національного характеру мусить імплементувати в систему своїх міжнародних комунікативних зносин, причому як офіційних, так і неурядових, наступні риси: наполегливість, послідовність, стійкість, вимогливість і, водночас, доброзичливість, взаєморозуміння, обов'язковість, відповідальність та толерантність.

2. Людина як національна цінність являється, головно, у трьох ієрархічних вимірах: індивіди, спільноти та нація - як сукупний контент усіх громадян держави. Відповідно, відбувається смислове та об'ємне навантаження національних цінностей на всіх трьох названих рівнях, починаючи від особистісно-екзистенційних, міжособових та міжгуртових, і закінчуючи

синергетичними вимогами безпеки, розвитку та процвітання всієї нації-держави. Сутнісна структура ціннісного буття залежить від змістового наповнення його базових компонентів: аксіологем, предикторів, атитюдів, доменів та життєсвіту загалом. Українське суспільство протягом багатьох століть було об'єктом подібного впливу, внаслідок чого виявився істотно порушеним його ціннісний домен, що потребує цілеспрямованого докладання сукупних зусиль незалежної держави по його відродженню та гармонізації. Сучасні ціннісні тренди відслідковуються, починаючи з 1981 р., в рамках проектів Європейське дослідження цінностей та Всесвітнє дослідження цінностей. Були виявлені глобальних позитивні зрушення в суспільному розвитку світової спільноти, зокрема кореляція між цінностями самовираження і активністю демократичних інститутів громадянського суспільства. Запропонована дослідницька модель ґрунтується на співставленні показників різних країн за принципами: традиційні цінності – секулярно-раціональні цінності; цінності виживання – цінності самовираження. Україна з другої половини 90-х рр. XX ст. включена в обидва проекти, що дозволяє виявляти позитивні та негативні тренди в суспільних трансформаціях та співміряти їх із світовими тенденціями. Засвідчено, що ціннісний домен української нації знаходиться в єдності із і загальноєвропейськими цінностями, з притаманними їм гуманістичними та демократичними домінантами. Позитивні зміни в ціннісних трендах пов'язані, особливо серед представників середнього і молодшого поколінь ,із усвідомлення значення загальнодержавних цінностей (суверенітету, територіальної цілісності, безпеки), взаємнісних відносин (толерантності, солідаризму, відповідальності, справедливості), культурних ідентифікаторів нації (мови, культури, релігії та ін.), із зростанням рейтингів самореалізації особистості, поширення креативної індивідуалізації та пріоритетності цінностей саморозвитку тощо. У своїй сукупності, модернова стратегія самореалізації в українському суспільстві дозволяє інституалізувати принципи розширення індивідуальної свободи і рівних можливостей, а також досягнення універсальної раціональності і ефективності. Традиційна проблема виживання індивідів та цілих спільнот, століття практикована окупаційними режимами, має залишитись лише набутком минувшини – як гірке попередження про неприпустимість повернення до подібного стану речей.

3. Вся повнота відповідальності за вчинені злочини геноциду шляхом штучних голодоморів 1921-1923, 1932-1933 і 1946-1947 в СССР покладається на окупаційну російську владу в Україні. Створена нею партійно-радянська система тоталітарного правління здійснила ідеологічне обґрунтування, організаційне провадження та безпосереднє виконання геноциду значної частини української нації. Ідеологічна компонента знаходилась у віданні більшовицької правлячої партії. Організаційна включала вертикаль управлінських та виконавчих структур, з особливою контролюючою роллю мультимодальних репресивних органів. Виконавча складова формувалась на основі повноважень і представників останніх, з широким залученням колаборантів. Згідно кримінального права, суб'єктом відповідальності постає сторона, щодо якої доказово зроблено висновок про її безпосередню участь у спричиненні дій,

кваліфікованих згідно існуючого законодавства як протиправні, тобто злочинні. В такому контексті відповідальність за злочин голодомору-геноциду розмежовується на чотири рівні: особиста, колективна, колегіальна, державна. Це дає підставу для відкриття кримінального провадження не лише проти тих чи інших персоналій, причетних до організації голодоморів, але й проти самої держави (СРСР), політичних структур (РКП(б)-ВКП(б)-КПРС), управлінських та силових органів (Наркомати та ВУЧК-ҐПУ-НКВД-КҐБ та ін.), виконавчих угрупувань та груп (комнезами, буксирні бригади тощо). Апеляційний суд Києва розглянув провадження про Голодомору 1932-1933 рр. за статтею 442 Кримінального кодексу України про злочин геноциду і визнав особисту провину низки тодішніх партійних керівників. Заключний документ Апеляційного суду прикметний низкою принципових висновків, котрі створюють підставу для розгортання подальших проваджень у цьому напрямку, зокрема законодавчого, управлінського та процесуального його здійснення. Цю роботу необхідно продовжувати і поглиблювати, оскільки позиція Росії щодо України не зазнала жодних позитивних змін. Нинішня повномасштабна гібридна війна, яку РФ провадить проти України, є проявом і продовженням її багатовікової стратегії щодо українського народу з метою позбавлення його фізичного та цивілізаційного існування.

4. Дослідження актуалізується феноменом нездоланного спротиву України військовій російській агресії, в підвалинах якого якраз і знаходяться архетипові ментальні коди українського буття. Осмислено сутність, множина, типологія та динаміка національних цінностей України в їх евристичному значенні для розбудови сучасної демократичної держави. Особлива увага спрямована на консолідуючу, об’єднуючу та солідарну функцію національних цінностей, причому звернення до історичного досвіду дозволяє вишукувати евристичні моделі їх продуктивного використання в сучасній Україні. Конституція України урочисто проголошує, що людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Тим самим людина постає найвищою національною цінністю, задля якої вибудовується вся система регулятивних відносин як всередині держави, та і в її стосунках із зовнішніми партнерами.

5. Ландшафтні та кліматичні особливості окремих регіонів Кримського півострова сприяли формуванню декількох регіональних центрів етногенезу. Саме з рівнинною частиною його території і пов’язаний власне процес зародження та формування кримських татар як етносу. Південне узбережжя та гірська частина Криму, в умовах своєрідної природної ізольованості, і внаслідок цього, привабливості для колонізаційних експансій, мали своєрідні траєкторію етнічних змін та трансформацій. І лише з постанням Кримського ханства як незалежної держави місцеві етноси та національні групи виявилися втягнуті, шляхом асиміляції, в подальший розвій кримськотатарського народу. Це ж саме стосується і силоміць залученої до кримського соціуму людності з околишніх країн, котра ставала своєрідним джерелом урізноманітнення генофонду та культурних запозичень для кримськотатарського етносу. Простежено вплив Литовської Русі на етнополітичне формотворення Кримського ханства.

6. Російська Православна Церква (РПЦ) своїми витоками сягає часів утвердження на північно-східних територіях Київської Русі окупаційної золотоординської влади. Самі правителі Золотої Орди керувались законами Яси, з її постулатами про божественну сутність володаря, а місцеві вірування (включаючи православ'я) прагматично використовували у власних інтересах, за умови визнання ними примату цінностей завойовника. При цьому клір та церковна власність підпадала під безпосереднє підпорядкування хану, а вірне служіння ієрархів підкріплювалось ярликами – персоніфікованими привілеями. В цьому контексті колаборантами робився свідомий вибір на служіння Орді, котрі пристосовували церковні норми до вимог влади, розбудовали інфраструктуру, засновували нові єпархії, включно із столичною – в Сарай-Бату тощо. Остання була створена шляхом крадіжки єпархіальних структур, із придніпровського Переяслава, з відповідною зміною назви на Сарайську. В Орді православ'я стало частиною державного механізму управління захопленими територіями і населенням як складова частина виконавчої влади, отримуючи свою частину загарбаного майна, матеріальних і людських ресурсів. На повсякденний вжиток були взяті метод и терору, духовного насильства, денаціоналізації тощо, а для вербування вірних – підкупу, доступу до награбованого, посадового успіху. З тих часів на озброєння було взято також в якості визначальної комунікативної стратегеми дискурс брехні та обману. Означені золотоординські архетипи сформували стратегічну парадигму функціонування РПЦ як невід'ємної частини імперської влади. Політичні амбіції московських царів викликали до життя доктрину третього Риму, тобто ідеологему власних претензій на цивілізаційну спадщину. Мова йде про надбання Київської Руси, а через неї – візантійського Константинополя, осердя вселенського християнства. Таким чином, свою приналежність до ортодоксального православ'я Москва задекларувала як його виключний та беззаперечний користувач і власник. В подальшому РПЦ залишалась невід'ємною частиною російської влади, беручи активну участь в загарбницьких проектах Москви.

7. До початку неоголошеної російсько-української гібридної війни, Крим, Донецька та Луганська області були прикладом поліконфесійності та справжньої релігійної толерантності. З поширенням у 2014 р на їх терени імперської, реваншистської ідеології «русского мира», окуповані території стали місцем тяжких випробувань: грабунків , гонінь, фізичної розправи над членами релігійних спільнот з боку офіційної окупаційної влади РФ у Криму й так званих самопроголошених республік «ДНР» і «ЛНР», які на законодавчому рівні закріпили право на діяльність лише для однієї церкви − УПЦ МП. Агресивна політика окупантів щодо віруючих призвела до того, що багато родин протестантів, які були дуже добре адаптовані в довоєнному соціумі, змушені покинути свої помешкання та виїхати на мирні терени України, де держава забезпечила їхнє право на свободу сумління та віросповідання. Доведено, що наявні дві тенденції, які характеризують ставлення російських агресорів та їхніх прислужників щодо віруючих різних конфесій на території України. Для першої тенденції характерно, що протягом восьми років гібридної війни (20.02.2014.р –

23.02.2022 р.) окупанти та їх проксі на тимчасово окупованих територіях Східної України та Криму згідно доктрини «русского мира» прихильно ставилися до УПЦ МП, оскільки небезпідставно вважали її своєю союзницею у завоюванні України. То для другої тенденції стало визначальним, що з початком повномасштабної агресії російських військ, провалу плану захоплення Києва за три доби, великих втрат, окупанти озвіріли, й виконуючи злочинні накази В. Путіна та його генералів, почали геноцид українців загалом, та знищення релігійних споруд, священнослужителів та вірян зокрема, незважаючи на їхню конфесійну приналежність.

8. В сучасних умовах зовнішньополітична діяльність РПЦ ґрунтується на експансіоністські ідеології «русского мира», спрямованої на утвердження власної ґегемонії на потенційних об'єктах впливу, з яких Україна традиційно постає як головний напрямок його застосування. РПЦ є безпосереднім учасником повномасштабної війни Росії проти України. Виміри подібної участі різноманітні: організаційні (формування та підтримка терористичних організацій), репресивні (заборона релігійних свобод на окупованих територіях), майнові (рейдерське захоплення та заволодіння церковного майна та територій), психологічна (створення атмосфери страху та соціального напруження) тощо. Концентром протиправної політики РПЦ є її систематичні спроби по дискредитації та протидії діяльності Православної Церкви України як виразника духовних інтересів українського народу. Означене свідчитьт про низку загроз громадській злагоді та національній безпеці України, індукованих діяльністю структур РПЦ. Поняття «канонічна територія» в інтерпретації РПЦ є політико-ідеологічним конструктом неоколоніального змісту, призначеного для ідентифікації тієї частини світового простору, над якою планується здійснювати цільовий контроль специфічними засобами впливу. В семантичному контексті дане поняття є ідеологемою реанімації колишнього імперського простору. Реалізація останнього на практиці, зокрема в Україні, індукує наміри РПЦ незаконно претендувати на право суб'єктності щодо самої української держави, як паритетного партнера у визначенні стратегії її розвитку. Експансіоністська доктрина РПЦ є складовою частиною агресивних дій РФ проти України і її реальних політичних та військових злочинів проти людяності. Все це суперечить нормативно-правовим підставам функціонування релігійних організацій в Україні і становить загрозу національній безпеці України.

9. Досліджено витоки, історичні форми самоорганізації та сучасний стан української політичної нації. Акцентовано увагу на визначенні термінів «політична нація» та «українська політична нація», пов'язаних із наявністю в спільноти людей власної державності. Проаналізовано витоки української політичної нації. Вказано, що Гетьманщина XVII – XVIII ст. була першим державним утворенням української модерної нації. Відзначено державні формування української політичної нації в період Української революції 1917–1923 рр. Проаналізовано стримування Російською імперією та СРСР процесу формування української політичної нації. Відзначено, що поява незалежної України стала фундаментом для формування суспільної групи українців.

10. Висвітлено особливості виникнення та розвитку фундаментальних суспільних опозицій: центр-периферія, держава-церква, місто-село, власник-робітник. На їхній зміст кардинальним чином вплинуло колоніальне становище України в російській імперії (в усіх її історичних формах). Наслідки подібного впливу відчуваються до сих пір: агресивні наміри Росії щодо залишення України у сфері свого впливу, деструктивна роль РПЦ, формування антидержавницьких рухів та структур тощо. В цьому контексті стратегічними орієнтирами сталого розвитку України постає зроблена переорієнтація на європейські цінності, всебічна підтримка національної культури та духовності, здійснення повноцінної земельної реформи, створення національного ринку праці, легалізація тіньової економіки, утвердження системи національної безпеки. Політико-правовою підвалиною відповідних змін повинна стати синергетична взаємодія демократичного розвитку суспільства та усталення практики верховенства закону в діяльності громадян та держави.

11. Громадянське суспільство відіграло визначальну роль при здобутті незалежності сучасною Україною і постає своєрідним запобіжним механізмом стабілізації кризових ситуацій в її розвитку. Звернено увагу на значення політичних стратегій реформування суспільства та загроз від їх підміни стратегемами – ситуативними концептами впливу на громадську думку. Наголошено на необхідності вдосконалення взаємовідносин між громадянським суспільством та різними гілками влади, причому на різних рівнях управління. Від цього залежить формування громадянської ідентичності як свідомого самовизначення громадянами своєї виняткової приналежності до українського державно-територіального простору. Особливого значення набуває вдосконалення політико-правового забезпечення подібної взаємодії в контексті спроб використання громадських організацій для незаконної діяльності, включаючи і підтримку політики агресора.

12. В традиційній культурі взаємини між людьми ґрунтувалися на засадах довіри, відповідальності, обов'язковості, пошанування, добра та справедливості, колективної турботи за ближнього, відданості Батьківщині. Іноземна наруга нав'язувала в Україні чужорідну матрицю поведінки, канонами якої ставили служіння владі, обман, ненависть до інших та зневага до слабших, що істотно впливало на повноту та зміст соціального капіталу українства. Особливу увагу звернено на категорії довіри та зради: перша постає наснажуючим джерелом зростання соціального капіталу, друга – його руйнівником та засобом примноження ресурсності агресорів. Наголошено на функціях основних форм соціального капіталу – зв'язуючого та об'єднуючого: у першому випадку мова йде про інтегруючі зв'язки всередині групи (спільноти), в другому – міжгрупові позитивні взаємодії. Груповий соціальний капітал може негативно впливати на загальносуспільний лад у випадку протиставлення локальних норм і цінностей загальнонаціональним регулятивам. В сучасних умовах пріоритетного значення набуває поєднання евристичного потенціалу архетипових звичаїв мультикультурного українського суспільства, із модерними демократичними механізмами формування соціального капіталу. Останнє передбачає набуття нормативного статусу відносин довіри та відповідальності

між громадянським суспільством та владою, у різних сферах діяльності (виробництво, фінанси, торгівля тощо) та ін. Секторальна індексація соціального капіталу України засвідчує існування проблемних зон, пов'язаних з втратою соціального капіталу внаслідок низького рівня довіри до різних гілок влади, корупцією, неефективними економічними реформами, недосконалим суддівством та колабораціонізмом.

13. Здійснена церковно-правова, історична, ідейна та політологічна експлікація її змісту як невід'ємної частини доктрини «русского мира». Зовнішньополітична діяльність РПЦ ґрунтується на експансіоністські ідеології «русского мира», спрямованої на утвердження власної ґегемонії на потенційних об'єктах впливу, з яких Україна традиційно постає як головний напрямок застосування свого впливу. В історичному вимірі постання і зростання мережі структур РПЦ на її території відбувалось неправочинними засобами, як з церковної, так і політичної точки зору. Ліквідація української державності супроводжувалась одночасно захопленням та нівелюванням її християнської ідентичності: канонічної приналежності, церковної інфраструктури, національно-культурної даності. В умовах розбудови незалежної України закономірним стало набуття Українською Православною Церквою статусу помісної автокефальної церкви, що відповідає чинному церковному та міжнародному праву, її національним інтересам. Як політичний тренд поняття канонічної території РПЦ ввело в обіг у 1989 р. в якості засобу збереження власних імперських амбіцій. Відбулася цільова трансформація ідіоми «територія держави для канонічної церкви» в ідеологему «держава як канонічна територія церкви», що слугує для РПЦ підставою для втручання у внутрішні справи суб'єктів міжнародного права. В сучасних умовах РПЦ є безпосереднім учасником гібридної війни Росії проти України. Виміри подібної участі різноманітні: організаційні (формування та підтримка терористичних організацій), репресивні (заборона релігійних свобод на окупованих територіях), майнові (рейдерське захоплення та заволодіння церковного майна та територій), психологічна (створення атмосфери страху та соціального напруження) тощо. Концентром протиправної політики РПЦ є її систематичні спроби по дискредитації та протидії діяльності Православної Церкви України як виразника духовних інтересів українського народу. Означене уможливлює підсумкові висновки про низку загроз громадській злагоді та національній безпеці України, індукованих діяльністю структур РПЦ в нашій державі.

14. До базових гуманітарних пріоритетів віднесено рівень людського розвитку, демократичність суспільства, високий рівень стандартів життя, ґендерну рівність та ін. Для формування консолідованої політичної нації важливими є: спільність загальнонаціональних інтересів, збереження історичної пам'яті, розв'язання міжетнічних та міжконфесійних проблем, налагодження суспільної злагоди, толерантності та консенсусу. Простежена динаміка процесів декомунізації, мовної політики, набуття українською церквою помісного статусу тощо. Виявлена певна непослідовність та суперечливість між намірами та діями вищих органів влади у визначенні самих пріоритетів державної політики у сфері гуманітаристики. Спостерігається також наявність тих чи інших регресивних

проявів та відступів від стратегічних орієнтирів державотворення. Визначальним чинником подібних явищ є деструктивний вплив зовнішніх чинників, зокрема російського, спрямованого на формування в українському суспільстві сепаратистських та колабораціоністських рухів, суспільної незгоди та непокори, безладдя та хаосу. Військова агресія РФ та анексія нею частини території України стали прямим викликом та загрозою самому існування держави, гарантуванню прав і свобод її громадян. Особливу увагу звернено на процесуальну незавершеність реформ у гуманітарній сфері, що проявляється, зокрема, в декларативності і відсутності практичних рішень і дій по виконанню низки стратегічних державних проєктів.

15. Історична послідовність держав Золота Орда – Московське царство – Російська імперія – СРСР і, нарешті, Російська Федерація атрибутивним складником впливу на підлегле населення мала політику насильницького переселення народів, а також окремих груп населення за тієї чи іншою ознакою, в спеціально визначені для цього місця. Такі переселення супроводжувались терором, фізичним насильством, руйнуванням культурного та природного середовища, створенням нестерпних умов для проживання. Політичне значення депортацій полягало в приборканні спротиву приборканих народів, упередженні реальної чи потенційної загрози виникнення антиросійських рухів. Ідеологічні чинники передбачали формування уніфікованого стандартного суспільного світобачення та поведінки. Економічними підвалинами виступала потреба в дешевій (рабській) робочій силі, створенні необхідної інфраструктури для експлуатації загарбаних територій. РФ, як правонаступниця СРСР, не взяла на себе політико-правової та моральної відповідальність за вчинені репресії, процеси реабілітації депортованих народів зупинені повністю. Понад те, своєю агресивною політикою втручання у внутрішні справи незалежних держав (Молдови, Грузії, Сирії, Лівії, України), РФ виступає головною загрозою мирного існування населення цих країн, стає причиною виникнення низки хвиль вимушених масових переселень та еміграції громадян.

16. Історична послідовність держав Золота Орда – Московське царство – Російська імперія – СРСР і, нарешті, Російська Федерація атрибутивним складником впливу на підлегле населення мала політику насильницького переселення народів, а також окремих груп населення за тієї чи іншою ознакою, в спеціально визначені для цього місця. Такі переселення супроводжувались терором, фізичним насильством, руйнуванням культурного та природного середовища, створенням нестерпних умов для проживання. Політичне значення депортацій полягало в приборканні спротиву приборканих народів, упередженні реальної чи потенційної загрози виникнення антиросійських рухів. Ідеологічні чинники передбачали формування уніфікованого стандартного суспільного світобачення та поведінки. Економічними підвалинами виступала потреба в дешевій (рабській) робочій силі, створенні необхідної інфраструктури для експлуатації загарбаних територій. РФ, як правонаступниця СРСР, не взяла на себе політико-правової та моральної відповідальність за вчинені репресії, процеси реабілітації депортованих народів зупинені повністю. Понад те, своєю агресивною політикою втручання у внутрішні справи незалежних держав

(Молдови, Грузії, Сирії, Лівії, України), РФ виступає головною загрозою мирного існування населення цих країн, стає причиною виникнення низки хвиль вимушених масових переселень та еміграції громадян.

17. Методи політичного аналізу, логістики і прогностики дозволяють розкрити особливості виникнення та застосування тих чи інших постулатів наративу. Реальне буття історичного наративу полягає в його конструюванні та об'єктивації, причому детермінантом і користувачем обох складників виступає влада. Створення наративу відбувається як апологетика бажаного і визначається корисливими інтересами держави, задля яких і інституалізується міфологізований образ історичного минулого. При цьому, селективно препароване знання виступає допоміжним матеріалом для обґрунтування віри об'єктів впливу в доцільність та необхідність вчинюваного. Об'єктивація постає процесом досягнення цільових установок, котре здійснюється із застосуванням будь-яких, включаючи і неправочинних, засобів. Для України вказаний феномен обертається постійним агресивним зазіханням на загарбання та привласнення її питомих історичних та сучасних цінностей: духовних, територіальних, матеріальних. Інкорпорація тих чи інших складників російського наративу в масову свідомість українського суспільства призводить до посиленням в ньому деструктивних процесів, а тому потребує рішучої загальнонаціональної протидії.

18. Наприкінці 50-х – протягом 60-х рр.ХХ ст. в Україні склалися відносно сприятливі умови для розгортання оригінального напрямку філософських досліджень у сфері логіки наукового пізнання, наслідком чого стало формулювання світоглядно-раціоналістичної концепції побудови наукових теорій та отримання достовірного верифікованого знання. Враховуючи вплив здобутків цієї школи на освітню та дослідницьку практику, можна вести мову про парадигмальний статус даного узагальнення, внаслідок набуття ним потужного соціокультурного звучання. Тим самим, українська наука дістала логіко-методологічні орієнтири щодо етапності та процесуальності наукового пошуку, значення в ньому різних форм організації знання, зокрема ідеї, проблеми, гіпотези, концепції, теорії і, в підсумку, систематизованого знання щодо певного об'єкта у вигляді нормативної науки. Здобутки Київської філософської школи істотно сприяли формуванню стилю наукового мислення, спростовуючи неспроможність задекларованої офіційною марксистською філософією методології науки з її догматичними регулятивами процесу пізнання у вигляді принципу партійності. Основними осередками продукування ідей світоглядно-раціоналістичної філософії були Київський державний університет імені Тараса Шевченка та Інститут філософії АН УРСР, а найвідомішими представниками – П.В. Копнін, В.І. Шинкарук, М.В. Попович, С.Б. Кримський та І.В. Бичко.

19. Особливостями гібридних війн було збереження дипломатичних відносин в умовах воєнних дій, заходи урядів щодо сепаратистів, поширення ідей щодо культурних цінностей, фінансово-господарська політика та використання релігійного чинника в політиці. У роки війни на сучасному етапі, незважаючи на зростання суспільної активності та здобутків у культурі, українська влада, на превеликий жаль, не зуміла протистояти Російській Федерації без

територіальних та людських втрат. Але за допомогою підтримки окремих країн Заходу, Україна отримала можливість забезпечити суверенітет решти своєї території.

20. З початком силового конфлікту на Донбасі українське питання знову виринуло із забуття, основний його лейтмотив – майбутнє мирне урегулювання. Насамперед – це пошук реальних шляхів його вирішення, а саме, – відродження територіальної цілісності та єдності української Держави. Сьогоденні проблеми, що постали перед нашою країною, за яких народжується модерна українська нація, зростаюча роль українського фактору на геополітичній карті світу актуалізують дослідження національно-політичних та національно-державних процесів, що відбувалися в минулому нашої країни. Чим більше утверджується Україна в своїй соборності та незалежності, тим більше зростає живий інтерес до переломних етапів в її історії.

21. У контексті небезпек та викликів, яких наразі зазнає ствердження гуманістичної україноцентричної парадигми інформаційного простору, запропоновано спосіб розкриття значення ідеалу «суспільства знань» для розвитку інформаційного простору в сучасній Україні, що має в своїй основі наголос на креативних можливостях ідеалу «суспільства знань» як тенденції та орієнтиру розвитку інформаційного простору в сучасній Україні у напрямку його загальної інтелектуалізації та світоглядного наповнення.

22. Запропоновано спосіб розкриття значення для людства в цілому і українського соціуму зокрема новітніх світоглядних цінностей, синтез яких у поєднанні з традиційними україноцентричними цінностями у кінцевому рахунку призведе до нової стадії консолідації українського суспільства.

23. В незалежній Україні, релігійна толерантність та свобода сумління була поставлена на рівень державної ідеології. Християнські конфесії неодноразово проводили спільні молитви за свою батьківщину, що сприяло розвитку екуменізму. Після Помаранчевої революції 2004 р. міжконфесійне єднання в Україні лише посилилося. Так, в травні 2005 р. керівниками церковних громад було проведено молитву за Україну на Майдані Незалежності, яка об'єднала християн традиційних українських Церков і породила хвилю високого духовного піднесення в народі. Вона надихнула вірних Української Греко-Католицької Церкви (далі – УГКЦ), Української Православної Церкви Київського Патріархату (далі – УПЦ КП), Української Автокефальної Православної Церкви, Української Православної Церкви Московського Патріархату (далі – УПЦ МП), Римо-Католицької Церкви, а також віруючих протестантських церков та інших конфесій до спільної молитви. Зрештою, це стало доброю традицією й в Україні збиратись щомісяця на спільні молебні.

24. До початку неоголошеної російсько-української гібридної війни, Крим, Донецька та Луганська області були прикладом поліконфесійності та справжньої релігійної толерантності. З поширенням у 2014 р на їх терени імперської, реваншистської ідеології «русского мира», окуповані території стали місцем тяжких випробувань: грабунків , гонінь, фізичної розправи над членами релігійних спільнот з боку офіційної окупаційної влади РФ у Криму й так званих самопроголошених республік «ДНР» і «ЛНР», які на законодавчому рівні

закріпили право на діяльність лише для однієї церкви − УПЦ МП. Агресивна політика окупантів щодо віруючих призвела до того, що багато родин протестантів, які були дуже добре адаптовані в довоєнному соціумі, змушені покинути свої помешкання та виїхати на мирні терени України, де держава забезпечила їхнє право на свободу сумління та віросповідання.

ВИСНОВКИ

Україна повсякчас демонструє здатність чинити ефективний опір і зберегти державну незалежність. Пошук підвалин, шляхів та механізмів консолідації українського суспільства є запорукою і самого її існування, і подальшого успішного розвитку. Орієнтація на гуманітарні пріоритети передбачає вивершення в центр суспільного буття громадянина, з його правом на свободу, гідність і честь. Громадянин же постає і найбільшою соціальною цінність, як творець держави, яка покликана захищати і оберігати його інтереси. Існують також засадничі морально-етичні та духовно-практичні регулятиви міжлюдських взаємин, котрі уможливлюють пошук суспільного консенсусу та злагоди.

Особливу роль відіграють інформаційно-комунікативні можливості формування єдиного простору взаєморозуміння, спілкування та прийняття рішень. Відповідальність і справедливість при цьому повинні мати не лише правовий, але й екзистенцій ний вимір, а пошук компромісів повинен стати шляхом до узгоджених вчинків на всіх рівнях та гілках влади. Сформоване громадянське суспільство має, з одного боку, уникати спокуси перебрання на себе невластивих йому політичних функцій, а з іншого, повною мірою здійснювати свою людиноцентричну діяльність по захисту прав і свобод кожного члена суспільства.

На характер і спрямованість української гуманітарної політики суттєвий вплив справляють зовнішні дестабілізуючі чинники, насамперед з боку Російської Федерації. При цьому використовуються найрізноманітніші засоби та напрямки такого впливу, зокрема інформаційні, політичні, дипломатичні, культурні, економічні та військові, які здійснюються шляхом тиску, шантажу, заохочення, підкупу та відвертого примусу.

Об’єктами такого впливу постають владні, управлінські та професійні структури, ті чи інші партійні чи олігархічні групи інтересів, формування та організації громадянського суспільства, різноманітні соціальні, етнічні та територіальні спільноти тощо. Головною метою постає збереження тотального контролю над Україною та трансформація її в частину нового імперського геополітичного простору Росії. Провідними ідеологемами при цьому постають ностальгічні редукції за радянським минулим та утвердження цінностей і пріоритетів «русского мира» як, начебто, єдино прийнятних для українського суспільства. Скоординованими зовнішніми зусиллями створюється певна віртуальна фантомна реальність, яка подається як дійсно існуюча, справжня і єдино можлива.

Деструктивний вплив зовнішнього, чужого відбувається у двох взаємопов’язаних вимірах: діахронному та синхронному. Перший або історичний вимір, спрямований на утвердження та збереження української минувшини як невід’ємного складової російської, зокрема радянської системи, котра в такому поданні міфологізується та ідеалізується. Синхронна або актуальна площина існування спільнот своїм концентром має творення спільної фантомної ідентичності представників «русского мира», нівелювання

української самодостатності, заперечення самого онтологічного факту існування українства.

Україна як самодостатній суб'єкт міжнародних відносин здійснює певну діяльність, спрямовану на освоєння предметної і духовної дійсності, і є, водночас, носієм певних рис, котру уможливлюють таку діяльність . Функціонуючи суб'єктом, Україна сама є (і повинна залишитись) об'єктивною реальністю, тобто має онтологічний вимір, володіючи при цьому певними раціональними та духовно-практичними засобами, котрі дозволяють осягати світ і трансформувати його в бажаному для себе напрямку.

Національні особливості України є результатом впливу чинників різноманітного ґатунку: природного, соціального, політичного, культурного, економічного та ін. Водночас, існують консолідаційні архетипи ціннісного об'єднання всього українського народу. З цією метою громадяни самоорганізуються, об'єднуються і виступають в обороні як свого особистого, так і спільного дому – України. Героїзм, патріотизм, відданість, мужність, аскетизм, колективна воля – головніші з ментальних рис такої базової особистості українця.

Старанно дбати про власну країну, наповнюючи її достатком і свободою, надійно захищати від зазіхань на незалежність та територіальну цілісність держави, і власним розумом думати про долю майбутніх поколінь - до таких кроків спонукує увесь історичний набуток і зміст нашого національного характеру. Україна як інтегральний носій національних цінностей мусить імплементувати в систему своїх міжнародних комунікативних зносин, причому як офіційних, так і неурядових, наступні риси поведінки: наполегливість, послідовність, стійкість, відповідальність, вимогливість, обов'язковість, доброзичливість, розуміння, толерантність, щирість.

Безперечно, саме національна самобутність України є екзистенційним ґарантом її історичного буття, постаючи визначальною складовою у прагненнях української нації зберегти свою національну ідентичність. При цьому суспільні рухи, як і в інші кризові період и минувшини, консолідуються навколо загальнонаціональних пріоритетів смислів та цінностей, вважаючи першочерговими завданнями не лише захист не лише власного суверенітету та територіальної цілісності держави, але й цивілізаційних демократичних цінностей загалом. Опредметнення архетипів та культур них кодів нації переконує в неминучості перемоги добра над злом, утвердженні самодостатньої, розвиненої та незалежної України. Його сутнісні складові постають запорукою гідної відсічі у важкій повномасштабній війні Росії проти України. Це переконливо підтверджується феноменом нездоланного спротиву України повномасштабній військовій російській агресії, в підвалинах якого якраз і знаходяться архетипові ментальні коди українського буття.

На світоглядному рівні, належним чином репрезентовані засобами масової інформації, здобуті висновки сприятимуть формування цінностей і переконань взаємної поваги і розуміння, уміння знаходити консенсус в складних ситуація. Поза сумнівом, гіркий досвід українського суспільства, як в умовах війни необхідно прагнути єдності та взаємної підтримки, не може залишити

байдужими громадян інших країн, особливо тих, в яких спостерігаються схожі події.

Проведене упродовж 2020-2022 рр. дослідження значення і ролі гуманітарних пріоритетів в консолідації українського суспільства в соціально-ціннісних вимірах здатне сприяти подальшому науковому пошуку в даному напрямку, використовуватись як теоретична і методологічна складова при розробці державних програм суспільного розвитку, законодавчих актів, культурологічних проектів, коригування відповідним чином навчальних програм в закладах середньої та вищої освіти.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Результати НДР «Гуманітарні пріоритети консолідації українського суспільства: соціально-ціннісні виміри» можуть бути використані при розробленні державної політики та цільових програм у гуманітарній сфері; у системі освіти та виховання при розробленні планів та навчальних програм спеціалістів та магістрів, читанні лекцій; у процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та управлінських кадрів; при розробленні тематичних планів, тематики рефератів, науково-дослідних робіт та дисертаційних досліджень тощо.

Дослідження значення і ролі гуманітарних пріоритетів в консолідації українського суспільства в соціально-ціннісних вимірах здатне сприяти подальшому науковому пошуку в даному напрямку, використовуватись як теоретична і методологічна складова при розробці державних програм суспільного розвитку, законодавчих актів, культурологічних проектів, коригування відповідним чином навчальних програм в закладах середньої та вищої освіти. На світоглядному рівні, належним чином репрезентовані засобами масової інформації, здобуті висновки сприятимуть формування цінностей і переконань взаємної поваги і розуміння, уміння знаходити консенсус в складних ситуаціях.